

AVRUPA AYNASINDA TÜRK KİMLİĞİ

Erhan AKDEMİR*

Özet

Türk kimliği, Avrupa'nın kendi kimliğini tanımlayabilmesi ve birlik ve bütünlüğüne zemin teşkil edebilmesi için tehdit olarak gördüğü bir "öteki" olarak algılanmıştır. Müslüman sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılan Türk kelimesi, Türk kimliğinin başat bileşeninin İslam olarak algılanmasına da yol açmıştır. Böylece Türkler ve İslam, Avrupa kimliğinin negatif tanımlayıcıları durumuna gelmişlerdir. Türk varlığı, Hıristiyan Avrupalıların "ortak düşmana" karşı birleşmelerinin ve Avrupalıların Avrupa çerçevesinde ortak bir bilinç oluşturmalarına da katkıda bulunmuştur. Avrupa'nın Hıristiyan dinini benimsemesi ve bu anlamda kıtanın Hıristiyanlaşması ve Türklerin de Müslümanlaşarak Anadolu'nun büyük bölümünü egemenlikleri altına almalarının tamamlanması ile birlikte, uzun yüzyıllar boyunca devam edecek bir çatışmanın iki tarafı da ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Öteki, Avrupa Kimliği, Türk Kimliği

Abstract

Europeans have seen the Turkish identity as a threat and have perceived it as "the other" in order to describe the European identity and to establish a common ground for the European Union and identity. "The Turks" as a term has been the synonym for "Muslim" and this has caused "Islam" to be perceived as the dominant component of Turkish identity. Thus, Turkish identity and Islam have become a description for what is not European identity. Turkish presence has also contributed to Christian Europeans to unite against the common enemy and to the emergence of a common consciousness among the Europeans throughout Europe. Following the process of the adoption of

* AB Uzmanı, Ankara Üniversitesi ATAUM, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi.

Christianity as a religion by Europeans throughout Europe as well as the adoption of Islam as a religion by Turks and the completion of Turkish extension throughout Anatolia, two sides of the conflict that has continued for centuries have emerged.

Key Words: *Identity, The Other, European Identity, Turkish Identity*

Giriş

Türkler, sekiz yüz yılı aşan bir zaman önce Akdeniz kıyılarına erişmiş olan, büyük uygarlıkların son temsilcilerindedir. Akdeniz o dönemde hem dinsel hem de siyasal ayrımlara bölünmüştü. Ne var ki, bu bölünme yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Ve belki de bugün bile bu ayrımdan söz etmek mümkündür. Sekiz yüz yılı aşkın bir zaman önce buraya gelen Türkler, Akdeniz'in güney ve doğu kıyılarının egemen gücü olmuşlardır. Bu egemenlik Batı'da, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan tüm halkların Türklükle özdeşleştirilmesine de sebep olmuştur. Aynı zamanda, Avrupalılar için Türk sözcüğü Müslüman sözcüğü ile eş anlamlı olarak da kullanılmıştır. Bununla birlikte, Osmanlıların Akdeniz'in içlerine kadar ilerlemeleri, Avrupa'nın karada kuzeybatı yönünde ilerleyerek kendini yeniden tanımlamasına neden olmuştur. İşte bu bağlamda Avrupa açısından tarih boyunca ötekini temsil eden unsurlardan biri "Müslüman – Türk" kimliği olmuştur.

Türk kimliği, Avrupa'nın kendi kimliğini tanımlayabilmesi ve birlik ve bütünlüğüne zemin teşkil edebilmesi için tehdit olarak gördüğü bir "öteki" olarak algılanmıştır. Müslüman sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılan Türk kelimesi, Türk kimliğinin başat bileşeninin İslam olarak algılanmasına da yol açmıştır. Böylece Türkler ve İslam, Avrupa kimliğinin negatif tanımlayıcıları durumuna gelmişlerdir. Türk varlığı, Hıristiyan Avrupalıların "ortak düşmana" karşı birleşmelerinin ve Avrupalıların Avrupa çerçevesinde ortak bir bilinç oluşturmalarına da katkıda bulunmuştur.

Avrupa'nın Hıristiyan dinini benimsemesi ve bu anlamda kıtanın Hıristiyanlaşması ve Türklerin de Müslümanlaşarak Anadolu'nun büyük bölümünü egemenlikleri altına almalarının tamamlanması ile birlikte, uzun yüzyıllar boyunca devam edecek bir çatışmanın iki tarafı da ortaya çıkmış oldu. Haçlı Seferleri'nden ve ardından Osmanlıların Avrupa'daki fetihlerinden 18. yüzyıl sonlarına kadar geçen uzun bir dönem ise Avrupa'da Türk ve Türkiye imajının oluşmasına zemin hazırladı.

Doğu - Batı Ayrımı

Tarihin derinliği içinde birçok uygarlık var olmuştur. Ama bütün bu uygarlıklardan yalnızca iki tanesi coğrafi adların yanı sıra bir de yön işareti taşımaktadır. Bunlar Doğu ve Batı'dır. Yön kişinin kendi konumuna göre belirlediği durumu ifade etmektedir. Yani her yer doğu veya her yer batı olabilir veya aynı yer farklı kişilere göre, hem doğu, hem de batı olabilir. Bu da bizi mutlak bir doğu ya da mutlak bir batının konumlandırılmasının imkânsızlığına götürür. Bununla birlikte bu durum bizi doğu ile batının ancak birbirine nazaran ve birbirlerini karşılıklı kabulü halinde varlık

kazanabilecekleri noktasına da ulaştırır. Yani burada durum, birinin diğerini kendi aynasında üretmesinden kaynaklanmaktadır.¹

Yüzyıllar öncesine dayanan Doğu - Batı ayrımının ne zaman oluştuğu ve bu ayrımın kime göre tanımlandığı oldukça önemlidir. Doğu, Antikçağdan beri, gönül maceralarının, egzotik varlıkların, akıldan çıkmayan anılarla görünümlerin, olağanüstü deneyimlerin mekânı olarak Avrupalılar tarafından yaratılmıştır. Bununla birlikte Doğu, Avrupa'nın en geniş, en zengin ve en eski sömürgelerini kurduğu bir bölge olmuştur. Ortaçağ'la birlikte Batı kendini, Universitas Christiana (Hiristiyan alemi) ya da Christianitas (Hiristiyan evreni), İslamiyet'i ise "öteki" çerçevesinde tanımlamıştır. Bu da, Doğu'yu Avrupa'nın kültürel rakibi ve karşıtı durumuna sokmuştur.

Yeni Çağ'ın başlarından itibaren ise Batı'nın yeni deniz yollarının bulunuşu ile birlikte o güne değin varlıkları bilinmeyen toplumlarla karşılaşması, daha tarihin ilk günlerinden beri insanlığın karşısında bulunan Doğu -Batı sorununa yeni bir anlam ve yeni bir boyut kazandırmıştır. 18. yüzyılın ortasından itibaren ise Doğu - Batı ilişkilerinin iki temel özelliği olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, Avrupa'nın Doğu üzerinde sistematik, gelişen bir bilgiye sahip olmasıdır. Doğu - Batı ilişkilerinin yeni şekil içindeki ikinci özelliği de Avrupa'nın üstünlük iddiasında bulunmasa dahi güç dengesini daima kendi tarafında tutuşudur. Politik, kültürel ve hatta dini alanda dahi Doğu - Batı ilişkileri temelde daima zayıf ve güçlü ortaklar arasında olduğu şekli ile kalmıştır. Bununla birlikte Doğulu her zaman düşüncesiz, hain, entrika ve kurnazlığa yatkın, Avrupalı ise buna karşılık, erdemli, olgun ve normal olarak nitelendirilmişti. Bu çerçevede de Batının da, Doğu'nun da kendi kimlik ve özelliklerini kazanması karşılıklı ilişkiler içinde mümkün olmuştur.

Görüldüğü gibi Doğu - Batı kavramının çıkış noktası aslında ötekini algılama ve anlama sorunsalından kaynaklanmaktadır. Edward Said 1978 yılında yayınlanan Orientalism (Oryantalizm) adlı eserinde de belirttiği gibi Doğu, Batı'nın Doğu'yu Avrupa - merkezci bir şekilde algılaması üzerine oturtulmuştur. Yani Said'in çıkış noktası da ötekini algılama ve anlama sorunsalından kaynaklanmıştır. Batı'nın Doğu'yu çekip çevirmede gösterdiği başarı ve ona ilişkin bilgisi, Doğu'yu yaratmış ve Doğulu böylece varlık kazanmıştır.²

Avrupa'da Türk Algılamaları

Alman dilinin günümüzdeki en tanınmış araştırma - inceleme yazarlarından olan Helmut Uhlig "Avrupa'nın Anası Anadolu" adlı eserinde Anadolu'nun Katolik dünyasınca Batılı ülkelerin anası olarak kabul edildiğini ancak, Müslüman Türklerin egemenliğine girmesiyle, Avrupa'nın düşmanı sayıldığını ifade etmektedir. Uhlig bu eserinde ayrıca, Avrupa'nın, Hiristiyanlığı ya da Müslümanlığı seçmesiyle ilgili olarak yaşadığı süreçlerin ve olayların, Osmanlıların 1683'te Viyana önlerine kadar gelmesine

¹ Mehmet Ali Kılıçbay, "Fakir Akıbalın Talihî". **Doğu Batı Düşünce Dergisi: Doğu Ne? Batı Ne?**, Yıl:1, Sayı: 2, 1998, s. 47 - 53.

² Edward Said, **Oryantalizm**, çev. Nezih Uzel, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1998.

neden olduğunu ve dolayısıyla da bunun Türkiye'nin Avrupalıların gözünde pek de iyi olarak görülmemesine neden olduğunu savunmaktadır.³

Bununla birlikte Türkler 1853-1856 Kırım Savaşı'nda ve 1856 Paris Antlaşması'nda olduğu gibi zaman zaman, iktidar mücadeleleri sırasında Avrupalı hükümdarlar tarafından bir "müttefik" olarak kabul edilmişse de, onlar daima korku salan, yabani ve fanatik savaşçılar olarak görülmüşlerdir⁴. 14. yüzyıldan itibaren ise giderek artan bir şekilde "Türkler" Hristiyan bilincini, imgelemine ve düşünce dünyasını meşgul etmiştir.⁵ Türkler zaman zaman korkulan zaman zaman özenilen bir imgeye sahip olmuştur.⁶ Hatta "Türklerin devlet düzeni", "Türklerin yönetim biçimi" "Türklerin ordusu" ve benzeri konular büyük bir merak, ilgi ve tartışma konusu olmuştur. Örneğin Rycout, Türk ordusu konusunda tımarlı sipahileri, ordunun en iyi kısmı olarak nitelendirmiş ve dünyanın büyük bir kısmını fethedenlerin bu askerler olduğunu söylemiştir.⁸ Rycout, Türklerin talim ve terbiye sistemine de değinerek bunun Türklerin devletlerini ayakta tutan en önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmiştir.⁹

Seçuklu Türklerinin yükselişle birlikte Türkler diğer İslami unsurların gözünde, "İslam'ın Kılıcı" konumuna erişmişlerdir. Böylece Türkler Avrupa için her iki tehlikeyi de içerir duruma geldiler. Artık Avrupalıların gözünde yeni tehdit "Barbar ve Müslüman Türkler" den geliyordu. Bunun nedeni ise, Türkler hem Orta Asyalıydılar hem göçebe kabilelerden – ki bu sebeple Roma'yı yıkan barbar kavimlerle benzeştiriliyorlardı - oluşuyorlardı, hem de Müslüman idiler¹⁰. Yani Avrupalının kötü, şeytan (*evil*) olarak adlandırdığı her şeyi üzerlerinde taşıyorlardı.

Bu dönemde Türkleri ötekileştirici niteliğe sahip bir başka belge ise mektuplardır. Bu mektuplardan en önemlisi Bizans İmparatoru I. Aleksios'a ait 1088 tarihli mektuptur. Mektup, Papa tarafından İslâm'ın yayılmasını önlemek ve kutsal yerlere sahip olmak amacıyla, Haçlı Seferi'ne çıkılması için başlıca gerekçe olarak kullanılmıştır. Bizans İmparatoru'nun mektubunda yer verdiği Türkler hakkındaki anlatımlar, Hristiyanlığın ortak belleğine yerleşen olumsuz imgelerin oluşmasını

³ Helmut Uhlig, **Avrupa'nın Anası Anadolu**, çev. Yasemin Bayer, İstanbul, Telos Yayıncılık, 2007, s.12.

⁴ Petra Kappert, Heinz Kramer, Wolf Schmidt "Avrupa İmajı", **Avrupa'nın İnce Eşiğinde**, Hamburg, Körber Vakfı Türkiye Programı, 1999, s.350.

⁵ Reha Bilge, **Siyah Beyaz Arasında Türkiye ve Avrupa**, İstanbul, Evrim, 2001, s.85.

⁶ 14. yüzyıldan itibaren Türkler hakkındaki Hristiyan bilinci, imgelemi ve düşünce dünyası ilerleyen bölümlerde ayrıntılarıyla incelenecektir.

⁷ Burada, "Türklerin devlet düzeni", "Türklerin Yönetim Biçimi" ve "Türklerin Ordusu" hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Paul Rycout, *The present state of the Ottoman Empire: Containing the maxims of the Turkish polite, the most material points of the Mahometan Religion, Their Sects and Heresies, their Convents and Religious Votaries. Their Military Discipline, with an exact Computation of their Forces both by land and Sea. Illustrated with divers pieces of sculpture. representing the variety of Habits amongst the Turks*, Farnborough, Hants, England: Gregg International Pub., 1972.

⁸ **Ibid.**, s. 172 – 182.

⁹ **Ibid.**, s.1 – 25.

¹⁰ Sedat Laçiner. "Türkiye Avrupa İlişkilerinde Kültür ve Medeniyet: Tarihsel ve İdeolojik Kökenler" <<http://www.liberaldt.org.tr/dergiler/ldsayi13/1304.htm>>, (13.01.2004) s.2-3.

sağlamıştır.¹¹ Ancak bununla birlikte, İsmail Hâmi Danişmend'in "*Garb Menba'larına Göre Eski Türk Seciyye ve Ahlakı*" adlı eserinde de belirtildiği gibi yine bu dönem içerisinde Türklere ilişkin olarak iyi yorumlara rastlamak da mümkündür. Örneğin, 11. yüzyılda Haçlı Seferleri'ne bizzat katılmış bir yazar tarafından Latince kaleme alınan "*Gesta Francorum et aliorum Hierosolimitanorum*" (Historie Anonyme de la Première Croisade) (İlk Haçlı Seferinin Anonim Tarihi) adlı anonim eserde, Türklerin yüksek zekâsından ve yiğitliğinden söz edilmektedir. Yine aynı eserde Türklerin savaş tekniği ve nişancılıktaki hünerlerinden de övgüyle bahsedilir.¹²

14. ve 15. yüzyıllarla birlikte Batı Avrupa'daki Türk imgesini her şeyden önce, Osmanlıların Balkanların büyük kesimleri üzerinde egemenlik kurmalarıyla ve 1453'te İstanbul'u fethetmeleriyle sonuçlanan savaşlar belirlemiştir. 1453'te İstanbul'un Türklerin eline geçmesiyle birlikte, Türklerin Batıya akınlar düzenleyecekleri ve Hıristiyanlığı yok edecekleri korku ve endişesi belirmeye başlamıştır. Hatta İstanbul'un fethinden önce 1445 tarihinde, Papa IV. Bugen Danimarka'ya gönderdiği elçi aracılığıyla gittikçe büyüyen Türk tehlikesine işaret etmiş ve Türklerin bu hızlı ilerleyişini durdurmak için giriştiği mücadelenin masraflarının karşılanması için bu ülkeden para istemiştir.¹³ Oluşan bu korku ve endişe ise Türkler hakkındaki Batılı imajın meydana gelmesinde en güçlü etken olmuştur.¹⁴ Bu itibarla, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün süratle yayıldığı bu dönemlerde, "korkunç Türk", Hıristiyan Avrupa tarafından "öcü" olarak imgelendirilmiştir. Süratle ilerleyen Müslüman dünyasını hayal etmek tüm Hıristiyan âleminin zihinlerinde şiddetli korku ve dini dehşete neden olmuştur.¹⁵ Bundan sonra Türkler, Batı Avrupa'nın birçok yerinde, "Türk tehlikesi" propagandası aracılığı ile Deccal'in habercileri olarak dehşet uyandırıcı bir biçimde tanıtılmaya başlamışlardır. Bunun üzerine temellenen Türk korkusu başka Hıristiyan topraklarının Müslümanlarca fethedilmesiyle daha da pekişmiştir.¹⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun zaman kaldıktan sonra görüp yaşadıklarını anlatan seyyahlar da "Türk tehlikesinin" etkisi altında kalmışlardır. Bu dönemin en ilginç ve kendine has seyahatnamelerinden biri 1436'da Transilvanya'ya giren II. Murat komutasındaki Osmanlı ordusuna tutsak düşen ve Anadolu'ya getirilen Macaristan'lı Georg von Ungarn'ın "*Türken – Tractatus (Türklerle İlişkin Deneme)*" dur.¹⁷ 1458 yılında özgürlüğüne kavuşan von Ungarn, Roma'ya döndükten sonra dinbilimsel bir deneme yazmıştır. Ungarn bu denemesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda şeytanın

¹¹ Onur Bilge Kula, *Avrupa Kimliği ve Türkiye*, İstanbul, Buke Kitapları, 2006, s.261.

¹² İsmail Hâmi Danişmend, *Garb Menba'larına Göre Eski Türk Seciyye ve Ahlakı*, İstanbul, İstanbul Kitabevi, 1961, s.7.

¹³ Hadiye Tuncer, *17 ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Danimarka İlişkileri*, Ankara, Doruk Kitabevi, 1991, s.7.

¹⁴ Kemal Karpat, *Osmanlı ve Dünya*, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2003, s.18.

¹⁵ Willam McNeill, "Dünya Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu", Kemal Karpat (der.), *Osmanlı ve Dünya*, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2003,57.

¹⁶ Almut Höfert, "Vom Antichrist Zum Menschen", Jürgen Reulecke (der.), *Spagat Mit Kopftuch: Essays Zur Deutsch-Türkischen Sommerakademie*, Hamburg, Körber Stiftung, 1997, s.67.

¹⁷ *Op. cit.*, Kula, s.230.

imparatorluğu ile karşılaşmayı beklerken, gayet düzenli ve Hıristiyanlara bile örnek olabilecek bir toplum bulduğunu ifade etmiş ve vicdanının düştüğü derin bunalımı bu eserinde dile getirmiştir. Yazar bu çelişkiyi Müslüman olmak ve Roma'ya döndükten sonra tekrar Hıristiyanlığa geçmek yoluyla çözmüştür. Georg von Ungarn denemesinde hayatının bu çelişkili çizgisini dinbilim yönünden temellendirmeye çalışmış ve Türklerde karşılaştığı erdemin şeytan işi olduğunu, bununla dürüst Hıristiyanların kendi gerçek dinlerinden ayarılıp ruhlarının azaba sokulmasının amaçlandığını ileri sürmüştür.¹⁸ Bu çerçevede ele alınması gereken bir diğer önemli eser ise, Bartholomaeus Georgievits'e ait "*Türklerin Gelenek ve Göreneklere*" adlı eseridir. Georgievits de, Georg von Ungarn gibi on iki yıl Anadolu'da tutsak olarak bulunmuştur. Georgievits yapıtında, Osmanlı/Türk kültüründe ibadet, şenlikler, toplumsal yapılanma, inancın gereklerini yerine getirmede uyulan kurallar, vakıflar, ölüm, insan – hayvan ilişkisi, zanaatçılık, konut, tarım, toplumsal yapılanma ve tabakalaşma gibi alanlarda açıklamalarda bulunmuştur. Bu eser de 1544'de Avrupa'nın birçok diline çevrilerek yayımlanmıştır.¹⁹

Seyyahların eserlerinin yanında ayrıca, I. Haçlı Seferi esnasında Haçlı komutanlar tarafından Avrupa'ya gönderilen birçok mektupta da Türkler ve dolayısıyla İslâm "ötekileştirici" olarak betimlenmiştir. Avusturya/Habsburg İmparatorluğu'nun İstanbul'daki Büyükelçisi Ogier Ghiselin von Busbeck tarafından 1554 – 1562 tarihleri arasında kaleme alınan *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin De Busbecq* adlı eser bu çerçevede oldukça önemlidir. Eser Busbeck'in İtalya'daki öğrencisi ve daha sonra Alman İmparatoru'nun Portekiz'de elçisi olan Nicholas Michault'a yazdığı dört mektuptan oluşmaktadır. Mektuplar Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yüzyıldaki genel görünümünü vermektedir. "Cart renklere eğilimli", "mütevazı", "konutlarına özen göstermeyen", "erki ele geçirmek için hile ve entrikaya başvurana", "yapışkan" ve "henüz tam uygarlaşmamış" gibi kavramlar mektuplarda Türk imgesini betimlemiştir.²⁰ Bununla birlikte mektuplar, olumsuz imgelemeler içerse de, bunların içinde Türk imgesini olumlu olarak yansıtanlar da vardır. 1554 – 1562 yılları arasında İstanbul'da görev yapan Busbeck kısa zamanda Türk karakterine sevgi ve yakınlık duymuştur. Elçi, günlük yaşam içerisinde Türk halkının "az konuşma" ve "mütevazılıklarını" övgüye değer davranış biçimi olarak değerlendirerek, Türk savaşçılarının ve birliklerinin düzenliliğini de övmüştür. Busbeck'in överek üzerinde durduğu bir başka olgu ise, Türklerin "beden ve konut" temizliğine gösterdikleri özendir.²¹

16. yüzyılda Hollanda'da "Türkler" hakkındaki önyargıların, algıların Hollanda'nın kendi siyasi çıkarlarını bakımından - ki gelecek yüzyıllarda da Avrupa güç dengesinin gereklerinden kaynaklanan bu tür olaylarla karşılaşacağız -

¹⁸ Höfert, *op.cit.* s. 67-68.

¹⁹ Kula, *op.cit.* s. 231

²⁰ Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi I*, Ankara Gündoğan Yayınları, 1992, s.31-35.

²¹ Ogier Ghiselin von Busbeck, *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin De Busbecq Imperial Ambassador at Constantinople 1554 - 1562*, Latince'den çev. Edward Seymour Forster, Oxford, Oxford University Press, 1968, s.85 – 168.

sorgulandığını görüyoruz. Bu dönemde Hollandalılar İspanyollara karşı yürütmüş oldukları bağımsızlık mücadelesinde, Türkleri bir müttefik olarak algılamışlardır. Hollandalıların bu bağımsızlık mücadelesi sürecinde en sık kullandıkları sloganlardan biri “Katoliklerdense Türkler” sloganı olmuştur. Bu sloganın Hollanda’nın bağımsızlık mücadelesinde sık kullanılmasının en önemli nedenlerinde biri, Hollanda halkının, İspanyol idaresinin Hollanda’da hızla yayılan Protestanlığa karşı sıkça başvurduğu engizisyon mahkemeleri uygulamalarına mukabil, Osmanlı yönetiminin Hıristiyan Yahudilere karşı göstermiş olduğu hoşgörüden haberdar olmasıdır. Bununla birlikte, yine de Hollanda’da “Türkler” hakkındaki genel algı diğer Avrupa ülkelerinden farklı olmamıştır.²²

Bu dönemde Türk kelimesinin Avrupalıda uyandırdığı ilk duygular korku ve “tehdit” idi. Türklerle baş edebilmek için ise ile birleşmekten başka bir yol yoktu. “Şeytan”ı defetmenin yolu büyük bir Avrupa koalisyonuydu.²³ Böylece Haçlı Seferleri’ne ek olarak, Avrupalılar, Osmanlı’ya karşı oluşturdukları kutsal ittifaklar sayesinde Avrupalı olduklarını en geniş anlamıyla hissedebildiler.

Bu yüzyıl içerisinde ayrıca düşünsel anlamda da Türklere karşı Birleşik Avrupa projeleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunların önde gelenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Dönemin İspanya İmparatoru V. Carlos Hıristiyanlar için en kutsal savaşın Türklere karşı verilen savaş olduğunu savunmuştur. V. Carlos 1523 yılı başlarında Sessa Düğü aracılığıyla Papa VI. Hadrianus’a sunduğu raporunda, Hıristiyan dünyasını korumak için Türklerin saldırılarına karşı koymak gerektiğini söylemiş ve Bâbüâli’ye karşı savaşmak için Papalık Devletinin askeri yardımı artırmasını istemiştir. V. Carlos ayrıca, Macaristan ve Rodos Krallarına da yardım edilmesi ve Türk saldırılarına uğrayan Napoli ve Sicilya Krallıklarının korunması için gerekli önlemlerin alınması ve İtalya kıyılarını korumak amacıyla Papa’nın kadırgalarının İspanyol kadırgalarıyla işbirliği yapmasını da önermiştir. Bu çerçevede Türk tehlikesine karşı koymak için V. Carlos’la sıkı bir işbirliği içerisinde bulunan Papa VI. Hadrianus, Türklerin Roma için gizli ama gerçek bir tehlike olduğuna inanıyordu. Papa VI. Hadrianus, V. Carlos’a “Hıristiyan dünyasının Türklerle beraberce mücadele edebilmesi ve Hıristiyan prenslikleri arasında bir barış anlaşması imzalanması için her şeyi yapacağım” diye yazmıştı.²⁴

Protestan Francis de La Noue da 1589’da yazdığı “Politicke and Militarie Discourses of the Lord La Noue” adlı eserinde Türkler Tanrı’nın gazabı olsa bile, onlara karşı savaşmak gerektiğini iddia etmiştir. Ona göre Türkler Hıristiyanların ortak düşmanıdır, genel afetidir ve Hıristiyanları Türklerin elinden kurtarmak her Hıristiyan’ın

²² İsmail Hakkı Kadı, “Hollanda’da Şarkiyat Araştırmaları”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Doğu Batı Yayınları, 2005, Yıl: 5, Sayı: 20, s. 86.

²³ Iver B. Neumann ve Jenifer Welsh, “The Other in European SelfDefinition: An Addendum to the Literature on International Society”, Oslo, **Nupi Papers**, 1991, s.14.

²⁴ Paulino Toledo, “Osmanlı – İspanyol İmparatorluklarında Dünya İmparatorluğu Fikri: 16. Yüzyıl”, Pablo Maritn Asuero (ed.), **İspanya – Türkiye: 16. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Rekabet ve Dostluk**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006, s. 15 -29.

öncelikli görevidir.²⁵ La Noue, Papa'nın izni alınarak ve Avrupa'yı Türk tehdidinden kurtarmak amacıyla kolektif bir biçimde gerçekleştirilecek yeni bir Haçlı seferini Hıristiyanlık birliğinin yeniden kazanılmasını sağlayacak araçlardan biri olarak görüyordu.²⁶

Fransız devlet adamı Sully ise (1560 – 1641), Papalık ve on beş Avrupa ülkesinden kurulacak bir konfederasyon düşünmüş ve Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya'yı bu konfederasyon dışında bırakmıştır.²⁷

Bu dönemde Batılı yazarın eserlerinde Türkler "akıllı, olgun, normal" Avrupalının zıddı olarak sunuldu. Almanda, özellikle Luther'in söylemlerinde korku ve barbarlığı sembolize eden "Türk" kelimesi bazı dinsel şarkılarda "Tanrı'nın cezası, tanrının kırbağı ve şeytanın hizmetçisi" olarak tanımlandı. Hıristiyanlar günah işledikçe Tanrı Türkler aracılığıyla onları cezalandırıyordu.²⁸ Ayrıca Türkler, bu dönemin edebiyat ve tiyatro eserlerinde "günahkârları yargılayan Tanrı cezası olarak" da anılmışlardır.²⁹ Benzer şekilde, Francis Bacon da Türkler için "zalim, medeniyetsiz ve kana susamış bir millettir" ifadelerini kullanmıştır.³⁰

Hatta Luther Türklerin Truvalıların torunları olduğunu bile iddia etti. Luther için Türkler, dünyanın sonunun yaklaştığını haber veren *Daniel Apokalipsinin*³¹ gerçekleşmesi anlamını taşımaktaydı.³² Martin Luther ayrıca, Türk tehdidinin Hıristiyanlar üzerinde ilahi bir kamçı olduğu iddiasında da bulunmuştur.³³ Luther ayrıca yapıtlarında İslâm'a ve Osmanlı tehlikesinin yayılmasına ilişkin pek çok atıfta da bulunmuştur. Örneğin, İslâm, Ortaçağ'da Deccal'in hizmetindeki bir şiddet hareketi olarak görülmüş, İslâm'ın akla kapalı olduğu düşünülmüş ve bu nedenle de dönüştürülemeyeceği kabul edilmiştir. O dönemdeki anlayışa göre, İslâm'a ancak kılıçla karşı konulabilirdi ve bundan da söz etmek her zaman mümkün değildi. Fakat zamanla yaşanan değişiklikler sonucunda İslâm'ın gerçek Deccal olmadığı, asıl Deccal'in başka bir yerde bulunduğu fikri kafalara yerleşmiştir. Bu fikir, Papa'nın (Protestanlara göre)

²⁵ Aslı Çırakman, "Avrupa Fikrinden Avrupa Merkezçiliğine", *Doğu Batı Düşünce Dergisi* Ankara, Felsefe Sanat ve Kültür yayınları, 2001, Vol.4 No.14, s.33.

²⁶ Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, çev., Gürol Koca, İstanbul, Literatür Yayınları, 2004, s. 191.

²⁷ İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s.10.

²⁸ Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi II*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993, s.72 – 77.

²⁹ Bozkurt Güvenç, *Türk Kimliği*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996, s.299.

³⁰ Andrew Wheatcroft, *The Ottomans: Dissolving Images*, Londra, Penguin Books, 1995, s.231.

³¹ Geleceğe yönelik kehanetleri ve vahiyleri içeren bir edebiyat türüdür. Bu metinler Yahudi ve Hıristiyan Kutsal Kitaplarına dahil edilmemişler ve bu nedenle de önemlerini kaybetmişlerdir. Ancak, Eski Ahit'le yakından ilişkili olan bu metinlerin, ilk dönem Yahudi ve Hıristiyan tarihlerinin anlaşılması açısından taşıdıkları önem de yadsınamaz. Daha fazla bilgi için bkz. James H. Charlesworth, *Eski Ahit'in Apokrif Kitapları*, Çev. Muhammet Tarakçı, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı:2, 2003, s. 385 - 411.

³² Margret Spohn, "Luther ve Türkler", *Avrupa'nın İnce Eşiğinde*, Hamburg, Körber Vakfı Türkiye Programı, 1999, s.255.

³³ Arnold. J. Toynbee, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Tarihindeki Yeri", Kemal Karpat (der.), *Osmanlı ve Dünya*, İstanbul, Ufuk Kitapları, 2003, s.52.

ve Türklerin “İsa’nın ve Kutsal Kilise’nin iki temel düşmanı” olarak algılanmalarını doğurmuştur. Bu açıdan Türkler Deccal’ın bedenini, Papa ise onun başını temsil etmekteydi.³⁴

Her ne kadar bu dönemin aydınları Türkler hakkında genelde olumsuz yorumlarda bulunmuş olsalar da, Avrupalıların ve Hıristiyanların herhangi bir bakımdan Osmanlılardan üstün olduğunu dile getirmemişlerdir. Aksine kendilerinin zayıf, bölünmüş, düzensiz, tehdit altında ve güvensiz olduklarını söylemişlerdir. Hatta Luther’in bile, Osmanlı İmparatorluğu’nda keşfettiği ve kendi ülkesinde bulamadığı için acıyla belirtmek zorunda kaldığı birkaç örnek bulunmaktadır; Örneğin, ordunun itaatkârlığı ve disiplini, Türk dindarlığı, Türk kadınlarının iffetini ve sadakatini ve çocukları açık yürekli yetiştiren eğitim sistemi Luther tarafından gıpta ile dile getirilmiştir.

Türk tarihi uzmanı ünlü İngiliz tarihçi Richard Knolles ise “Türklerin tarihi Hıristiyanların yıkımının tarihidir” ifadelerini kullanmıştır. 1621 tarihli “Türklerin Genel Tarihi” adlı eserinin girişinde Knolles, Türklerin dünyadaki en dehşet verici güç olduğunu kaygıyla ifade etmiştir. Ona göre dünyada Türkler kadar imrendirici ve tuhaf, ihtişamlı ve kuvvetli, tehlikeli ve korkunç bir devlet bulunmamaktadır.³⁵ Yine aynı tarihlerde İzlanda’da bu tür Türk algılamaları ortaya çıkmıştır. İzlanda’da kiliselerde okunmakta olan Lutheryen Dua kitabı, Allah’tan, kendilerini “Papa’nın kurnazlığından ve Türklerin teröründen” korumasını diliyordu.³⁶

16. Yüzyılda Osmanlı Devleti, Avrupa siyasi yapısını ve ekonomisini derinden etkileyen faktörlerin başında gelmiştir.³⁷ Hatta 16. ve 17. yüzyıldaki Avrupa bütünleşme tasarılarının gelişmesinde dış faktör olarak Osmanlı İmparatorluğu çok önemli bir rol oynamıştır. Bu yüzyıllarda Türk tehdidi dışarıdan gelen ve Avrupa’yı sarsan tehlike olarak algılanmaktaydı.³⁸ Osmanlı İmparatorluğu’nun batıya doğru genişlemesi II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği karşısındaki Batı Avrupa örgütlenmesi benzeri bir etki doğurmuş ve bu temel tehdit algılamasına istinaden birleşme girişimlerine hız verilmiştir.³⁹ Bu dönem içerisinde de Avrupa kendini, kendi içinde değil ötekiyle ilişkisi bağlamında tanımlamıştır. Yani, 16. ve 17. yüzyılda Osmanlılara karşı oluşturulmuş propaganda da tehdit unsuru üzerine temellendirilen bir Avrupa fikrine rastlamak mümkündür.⁴⁰ 1686’da Osmanlı’ya karşı savaş ve taksim planı

³⁴ Albert Hourani, **Avrupa ve Orta Doğu**, çev. Ahmet Aydoğan ve Fahrettin Altun, İstanbul, Yöneliş, 2001, s. 27.

³⁵ Richard Knolles, **The Generall Historie of the Turkes, from the Beginning of that Nation to the Ottoman Families**, London, Printed by Adam Islip, 1621, s.1.

³⁶ Bernard Lewis, **Müslümanların Avrupa’yı Keşfi**, çev. İhsan Durdu, İstanbul, Ayışığı Kitapları, 2000, s.33.

³⁷ Halil İnalçık, “Türkiye ve Avrupa: Dün Bugün”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi** (Vol.1 No.2) Ankara, Felsefe Sanat ve Kültür yayınları, 1998, s.7.

³⁸ İbrahim S. Canbolat, **Avrupa Birliği Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel Teorik Kurumsal Jeopolitik Analizi ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler**, İstanbul, Alfa, 2002, s.91.

³⁹ Beril Dedeoğlu, **Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci I: Tarihsel Birikimler**, Beril Dedeoğlu (der.), **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 2003, s.28.

⁴⁰ Çırakman, **op.cit.**, s.31.

hazırlayan Rahip Coppin, Türklere karşı savaşta Avrupa devletlerinin bir koalisyonda bir araya gelmelerini ve ortak bir kuvvet oluşturmalarını önermiştir.⁴¹ 1693’de büyük bir Avrupa Birliği’nin planlarını yapan William Penn ise, Türklerinde bu birlik içerisinde yer alabileceklerini fakat bunun bir şarta bağlı olduğunu bu şartın da Türklerin dinlerini değiştirmeleri olduğunu ifade etmiştir.⁴²

16. ve 17. yüzyıl İspanya’sında da Türk algısı oldukça olumsuz biçimde ele alınmıştır. Bu dönem içerisinde birçok İspanyol yazar, Türk’ü sistematik olarak şiddet, kötülük ve zalimlikle kimliklendirmiş ve Türk kelimesi her zaman olumsuz kavramlarla beraber anılmıştır. Türkler ayrıca, siyasi düşmanlar ve din karşıtı günahkârlar olarak tanımlanmışlardır. Bu açıdan bu yüzyıllarda Türklere yönelik İspanyol bakış açısı Habsburg ve Osmanlı İmparatorluklarının siyasi – askeri rekabeti ve mücadelesi çerçevesinde kalmıştır. Türkler hakkında İspanyol metinlerinde ifade edilen ilginç bir nokta daha vardır. İspanyol metinlerine göre, “Büyük Türk”⁴³’ün ilk zorbaca davranışı yerini sağlama almak üzere sistemi istikrara kavuşturmak ve yönetimi sağlamlaştırmak için uygulanan kardeş katlidir.⁴⁴

Bu döneme ait bir diğer önemli eser de İngiliz yazar John Barcly’e aittir. Barcly 1631’de yazdığı “Zihinlerin Aynası” adlı kitabında Avrupa’da yaşayan milletlerin karakterlerini kendine göre iyi ve kötü yönleriyle karşılaştırmıştır: Barcly’e göre Fransızlar; savaşa yatkın ve cesur insanlar olmalarına rağmen bir yeri ele geçirdiklerinde zafer sarhoşluğuyla öyle kıskanç ve kibirli olurlar ki, güçleri sadece kendilerini yok etmeye yarar. İtalyanlar ise; arkadaş canlısı olmalarına rağmen son derece sinsî ve kincidirler. İspanyollar; barbar bir millet oldukları için, son derece mağrur, kendini beğenmiş, cahil ve kabadırlar ifadelerini kullanmıştır. Barcly, Türkler için ise; “sanatı, bilimi ve şehirleri yok eden barbarlardır. Dinleri, kaba zihinlerini yontmaya elvermediği için cahildirler” yorumunda bulunmuştur.⁴⁵

Bu dönem içerisinde de Türklerden övgüyle bahseden seyahatnamelere rastlamak mümkündür. Henry Blunt’un 1634 tarihli seyahatnamesi bunların en önemlilerindedir. Blunt, 1634 yılında İstanbul ve Doğu Akdeniz’ e yaptığı seyahatin ardından kaleme aldığı eserinde Türkler hakkında şu görüşleri ortaya koymaktadır: “Dünyamızın güney doğusunda Türklerin yönetimi altındaki bölgelerde insanların yaşamları farklıdır. Türkler (günümüzde) yegâne modern millettir. Yeni atılımlar ve işlerde büyüktürler, onların imparatorluğu birdenbire dünyayı istilâ etmiştir.”⁴⁶

⁴¹ Halil İnalçık, “Tarihte Avrupa Birliği ve Türkiye”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* Vol. 8 No.31, Ankara, Felsefe Doğu Batı Yayınları, 2005, s.72.

⁴² Neumann ve Welsh *op. cit.* s.20.

⁴³ Burada “Büyük Türk” ten kastedilen Osmanlı Sultanıdır.

⁴⁴ Fernando Fernandez Lanza, “Habsburg – Osmanlı Rekabeti Bağlamında 16. Yüzyılda İspanya’da Türk İmajı”, Özlem Kumrular (der.), *Dünyada Türk İmgesi*, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, s. 87 – 107.

⁴⁵ Çırakman, *op.cilt.*, s.32.

⁴⁶ Gülgün Üçel – Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s.74.

Türk, özellikle de Osmanlı imgesi 16. yüzyıl Fransız edebiyatında sık sık karşımıza çıkar. Bu dönem boyunca tüm yazar ve şairler, en çok da askeri ve dinsel kavramlarla, Türklere söz ederler. Osmanlılar, korkunun yanı sıra merak ve cazibenin de odağında bulunmaktadır. Ronsard, Du Bellay, Baif, Belleau gibi şairlere göre, Osmanlı Türkü Doğuludur. Öte yandan o, onların dizelerinde ancak belli belirsiz işlenen diğer Yakınoğu ve Ortadoğu halklarının çoğundan farklı görünür. Türk, baş düşman rolü için Araplar ve diğer Müslümanlarla yarışır. Bu düşman iki bakış açısıyla ele alınır. İlki, bir savaşçı olarak gösterdiği tavır ve Osmanlı devlet yönetimine özgü unsurlar, ikincisi, onu geleneksel hasım haline getiren farklı bir dinsel cemaate ait olması bakımından. Ancak bu bağlamda çok daha sık rastlanan durum, Osmanlıların tüm Avrupa halkının düşmanı olarak gösterilmesidir⁴⁷.

16. yüzyıldaki bir diğer ilginç saptama ise Alman dilindeki resimli bildirilerin siyasi gerçeklik (Türk Savaşları) ve Osmanlı karşıtı propaganda içermesidir. Bu resimli bildiriler içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Orta Avrupa ile olan teması ve çatışma alanları ele alınmakta ve Doğu'nun Batı açısından ne ölçüde bir tehdit olduğu sorusu ortaya atılmaktadır.⁴⁸ Ayrıca, 16. yüzyıldaki "Türk sorunsalının" çeşitli siyasi ve dini çıkar grupları tarafından bir propaganda aracı olarak kullanılmasıyla, aslında Osmanlı'nın, kilise ile devlet arasında bir siyasi malzeme olarak kullanıldığı da görülmektedir.

17. yüzyıl İsveç'inde de Türkler, Hıristiyanlığın can düşmanı olarak görülmüşlerdir. Örneğin, Jönköping'deki Papaz Erland Dryselius'un 1694'de yayımlanan "Luna Turcia eller Turkeske måne, anwijsandes lika som uti en spegel de mohametiske vanskellige regementet, fördelter uti fyra qwarter eller böcker" (Türk ayı, dört bölümden oluşan ve tehlikeli Muhammedanların ordusuyla nasıl başa çıkılacağını anlatan kitap) adlı eserinde bu konular ele alınmıştır. Ayrıca, ülkedeki papazların ayinlerinde okudukları vaazlarda Türklerin genel "gaddarlıklarından" ve "kana susamışlıklarından" söz edilmiş ve ele geçirdikleri yerleri nasıl yakıp yıkip, yerle bir ettikleri anlatılmıştır.⁴⁹

17. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı Devleti'nin 1683'teki Viyana bozgunu onun Avrupa için askeri bir tehlike olmaktan çıkarmıştır. Bu gelişme ile birlikte Avrupa aynasında "Türk" imajı biraz daha farklılık arz etmiştir. İkinci Viyana kuşatmasıyla gücünün son sınırlarına ulaşan Osmanlı için, 18. ve 19. yüzyıllar gerilemeyi ve hızlı bir çöküşü beraberinde getirmiştir. Fakat Osmanlı'nın askeri bir tehdit olmaktan çıkması bile 18. ve 19. yüzyıllardaki Avrupa'daki Türk imajını değiştirmeye yetmemiştir. Bu dönemde Türkler Avrupalının zihninde askeri tehdit olarak değil "kültürel tehdit" olarak yerlerini aldılar. Türk kelimesi "sapık, eşcinsel, lezbiyen" gibi kavramlarla birlikte anılır

⁴⁷ Edith Mazeaud – Karagiannis, "16. Yüzyıl Fransız Şiirinde Türk İmajı: Ronsard, Du Bellay, Baif, Belleau", Özlem Kumrular (der.), **Dünyada Türk İmgesi**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, s. 301 – 309.

⁴⁸ Uta Kural, "Imago Turci – Antiosmanische Propaganda", **Spagat Mit Kopftuch: Essays Zur Deutsch-Türkischen Sommerakademie**, Hamburg, Körber Stiftung, 1997, s.42.

⁴⁹ Ingmar Karlsson, "Avrupa ve Türkler: Karmaşık Bir İlişki Üzerine Düşünceler", İstanbul, Homer Kitabevi, 2007, s.19.

oldu. Türk kahvehaneleri, harem gibi kurumlar, Avrupalılarca anlaşılamayınca kolayca sapık ilişkiler merkezi olarak görüldüler. Tüm bunlara azınlık isyanlarının bastırılmasında çıkan kanlı olaylar da eklenince "medeniyetsiz, vahşi Türk" geri dönmüş oldu.⁵⁰

18. yüzyıl İngiliz yazarlarından Lady Mary Montagu'nun "Brief asu dem Orient" (Doğu'dan Mektuplar) adlı eseri bu dönem açısından oldukça önemlidir. Lady Mary Montagu'nun mektupları kocası Edward'ın 1716 yılında İstanbul'a elçi olarak görevlendirilmesi ile başlamaktadır. Bu görevle birlikte Lady Mary Montagu ve kocası Edward, İstanbul'dan Honnover'e oradan Viyana'ya ve oradan da İstanbul'a geri dönmüşlerdir. Mektuplarda bu döneme aittir ve Lady Montagu tarafından arkadaşlarına yazılmıştır. Bu mektupların üç cildi 1763'de John Cleland tarafından, dördüncüsü de, Sir Leslie Stephan tarafından yayınlanmıştır. Mektupların modern hali ise, 1931 yılında, Dr. Hans Heinrich Blumenthal tarafından Viyana'da yayınlanmıştır. Lady Montagu, farklı ve yabancı bir kültürü anlamaya, onlara kendi kültürü açısından bir anlam vermeye çalışmıştır. Burada "hamam" ritüeli mektuplarda ön plana çıkartılmış ve kültürel bir öge olarak anlatılmaya değer bulunmuştur. Mektuplarda ayrıca, Yeniçeriler ve İstanbul'da yaşayan Yahudiler ve Ermeniler üzerinde de durulmuştur. Lady Mary Montagu ayrıca, ilk defa İstanbul'da karşılaştığı suççuğu aşısını İngiltere'ye götürmüş ve aşının burada da kullanılmasını sağlamıştır.⁵¹

Bu dönemde de ayrıca, Türklere karşı Avrupa Hıristiyan birliğini oluşturma hevesi devam etmiştir. Bu döneme ait en dikkat çeken fikir ise Kardinal Alberoni'ye aittir. 1753'de de İspanya'da Kardinal Alberoni "Testament Politique du Cardinal Jule Alberoni" adlı eserinde, Türklere karşı Avrupa Hıristiyan birliğini oluşturma teklifinde bulunmuştur.⁵²

18. yüzyılda Osmanlı imgesi opera sanatında da betimlenmiştir. Bu döneme ait en önemli eser W. A. Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma" operasıdır. Saraydan Kız Kaçırma operası Mozart'ın Türkiye ve Türk müziği ile ilgili olarak yazmış olduğu eserlerin en başında gelmektedir. Eser genel olarak Doğu temasını hissettirmeyi amaçlamış, kabalık, iradesizlik, erdemsizlik ve kötülük gibi özellikler Osmanlı ve Türk imgesiyle bağlantılandırılmıştır.⁵³

19. yüzyıla gelindiğinde ise Alman kadın yazarlarından Ida von Hahn-Hahn'ın "Orientalische Briefe" (Doğu Mektupları) da oldukça ilgi çekicidir. Ida von Hahn-Hahn 1843 yılında Doğu'ya gezilerini başlatmak için Dresden'den yola çıkmış, Viyana, İstanbul, İzmir, Rodos, Kıbrıs, Beyrut, Lübnan, Kudüs ve Mısır'a gitmiştir. Ida von Hahn-Hahn mektuplarını kardeşine, akrabalarına ve arkadaşı Düşes Schönburg –

⁵⁰ Andrew Wheatcraft'ın bu yorumu için bkz. Laçiner.

⁵¹ Kadriye Öztürk, "İda von Hahn-Hahn'ın "Orientalische Briefe" ve Lady Mary Montagu'nun "Briefe Aus Dem Orient" Adlı Eserlerinde Doğu ile İlk Karşılaşmada Yabancılık", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2006, Sayı:16, Aralık 2006, s. 473 – 491.

⁵² Özkan Açıkgöz, "Avrupa Birliği'nde Kültürel Entegrasyon ve Türkiye'nin Durumu", **Stratejik Öngörü**, Vol.1 No.1, İstanbul, TASAM Yayınları, 2004, s. 62.

⁵³ Elif Sanem Güleç, "W. A. Mozart'ın 'Saraydan Kız Kaçırma' Operasında Türk İmgesi", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2007, Sayı: 33, s. 142 – 151.

Wechselburg'a yazmıştır. Mektuplar 1844'de Berlin'de Alexander Dunckler tarafından yayımlanmıştır. Ida von Hahn-Hahn İstanbul'da bulunduğu sıralarda mektuplarında dar sokaklardan, köpek ve eşek sürülerinden, çöplerden ve kanalizasyon sorunlarından bahsetmiştir. Bununla birlikte yazar İstanbul'dan Doğu'ya açılan büyük ve sihirli bir kapı olarak da bahsetmiştir. Yazar İstanbul'un Doğu – Batı arasında bir kültürel, ekonomik, dini, sosyal ve politik köprü konumunu da ifade etmeye çalışmıştır. Harem, hamam kahvehane ve köle pazarı gibi öğeler Ida von Hahn-Hahn'ın kültürel öğelerle ilgili saptamalarıdır.⁵⁴

19. yüzyıla ait bir diğer önemli eserde Alman Mareşal Helmut von Moltke'nin “Briefe über Zustände Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835 – 1389” (1835 – 1839 Yılları Arasında Türkiye'deki Durumlar ve Olgular Üzerine Mektuplar) adlı yapıtıdır. Moltke mektuplarında, Avrupa'daki yaşam tarzıyla kıyaslandığında İstanbul'daki yaşam tarzını “tek biçimli, tek – düze” olarak tanımlar. Moltke, sokaklardaki kirlilikten, “ilginç meyvelerden” ve “lezzetli yemeklerden” söz etmiştir. Moltke mektuplarında, Osmanlı devlet yönetiminde yaygın bir uygulamaya dönüşen “rüşvet” konusuna da yer vermiştir. Türklerin çevreye ve hayvanlara karşı sevecen tutumları da ayrıca mektuplarda ifade edilmiştir.⁵⁵

Bu döneme ait son örnek ise 1854'de Hıristiyanlık açısından Türk tarihini inceleyip yazan İrlandalı Kardinal Newmann'a aittir. Kardinal Newmann, Türklerin savaş gücü (zaferleri), onları imanın ve uygarlığın düşmanı yaptı. Onun için Türklerle savaşmak ve onları yok etmek zorundayız yorumunda bulunmuştur.⁵⁶

Yukarıdaki ifadelerden de açıkça anlaşılacağı üzere, tarihin akışı içerisinde Türklerin Avrupa'daki imajı oldukça olumsuzdu. Fakat bunun istisnaları da olmuştur. Daha öncede ifade edildiği gibi, Osmanlıların zaman içinde askeri ve ekonomik alanda zayıflamaları onları Avrupalıların gözünde büyük bir tehdit olmaktan uzaklaştırarak, dönemin konjoktörüne göre zaman zaman zayıf bir düşman, zaman zamanda zayıf bir müttefik olarak görülmelerine neden olmuştur. Bunun ilk örneği ise Türklerin Avrupalı kimliğinin onaylanmasıyla sonuçlanan 1854 Kırım Savaşı ve sonrasında imzalanan 1856 Paris Antlaşmasıdır. Bu savaşta İngiliz ve Fransızlar diğer Avrupalı güçlerle birlikte Ruslara karşı Osmanlıyı desteklemişlerdir. Bu antlaşmanın imzalanmasıyla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletler topluluğunun eşit bir üyesi olarak Avrupalı devletler tarafından kabul edilmiştir.⁵⁷ Fakat gerek bu destek gerekse de imzalanan antlaşma Türkiye'nin Avrupalılığını sonsuza dek onayı anlamına gelmiyordu.

Bu istisnalara verilecek ikinci örnek ise I. Elizabeth dönemi İngiliz eserleridir. Bu dönemdeki bazı İngiliz eserlerinde, günlük ve seyahatnameler gibi, Türklerle karşı daha yumuşak ve daha hoşgörülü bir yaklaşım bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise,

⁵⁴ Öztürk, *op.cit.*, . s. 484 – 486.

⁵⁵ Kula, *op.cit.*, 2006, s. 265 – 266.

⁵⁶ Bozkurt Güvenç, “Kimlik, İmaj ve Türk İmajı”, Özlem Kumrular (der.), **Dünyada Türk İmgesi**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, s. 173 – 178.

⁵⁷ Hüner Tuncer, **Doğu Sorunu ve Büyük Güçler (1853 – 1878) Osmanlı'nın Kader Yılları**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2003, s.70.

Osmanlıların düşmanı olan İspanya ve Fransa gibi Katolik ülkelerin İngiltere'ye rakip olmalarıdır. Buna ek olarak, Akdeniz ticaretinden pay sahibi olmak isteyen İngiltere, Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan kent devletleriyle mücadele içerisindeydi ve bu anlamda Osmanlılar ile iyi geçinmeye dikkat etmekteydi. İngiltere, Osmanlıları, “düşmanımın düşmanı” yani doğal müttefik olarak algılamaktaydı.⁵⁸

Bahsettiğimiz bu iki örnekten de anlaşılacağı gibi, Türklerin bazı dönemler içerisindeki olumlu algılanmaları onun tabiatındaki değişimlerden veya Avrupalı devletlerin onun imajı veya kimliği hakkındaki düşüncelerinin olumlu yönde değişimlerinden değil tamamı ile Avrupa güç dengesinin gereklerinden kaynaklanmıştır.

Modern dönemde Avrupa kimliğinin ortaya çıkışında üzerinde durulması gereken bir diğer hadise de Avrupa'nın denizasını yayılmasıdır. Avrupa'nın okyanusa doğru genişlemesi, nihayetinde Avrupa'nın küresel bir etkiye sahip olmasına neden olurken, bu olay aynı zamanda Avrupa kimliğini ve bilincini de derinden etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın en önemli “ötekisi” olması tabiidir. İmparatorluk, kuruluşunun hemen ardından Avrupa'ya yayılmış, uzun yüzyıllar Avrupa coğrafyasında hâkim olmuştur. Öyle ki 20. yüzyıla bile geldiğinde Avrupa'nın dörtte biri Osmanlı nüfuzunun altındadır. Yüzyıllar süren bu fiziksel varlığın siyasi, toplumsal ve kültürel etkisinin olması ise gayet doğaldır. Birbiri ile hep mücadele içinde olan Avrupalılar, Osmanlı'nın doğudaki varlığı ve baskısı sayesinde birlik ve bütünlük düşüncesine ve bilincine sahip olmuşlardır.⁵⁹

Sonuç olarak, Avrupa, Yunan ve Roma medeniyetleri, kültür ve din olarak Hıristiyanlık, Reformasyon, Rönesans, Aydınlanma, Fransız ve Sanayi devrimlerinin ürettiği değerler üzerine kurulmuş olmasına karşın bu değerleri bir araya getiren ve Avrupalıları bu değerler çerçevesinde birleştiren en önemli faktör dışsaldı. Avrupa kimliğinin ve medeniyetinin oluşumunda bu rolü Türkler üstlenmişlerdir. Avrupa'nın kültürel bir birim olarak meydana gelmesinde İslam - Hıristiyanlık çatışması önemli bir rol oynamıştır. Hatta Avrupa merkezli dünya görüşünün oluşması da bu çatışmadan doğmuştur. Türk varlığı, Hıristiyan Avrupalıların ortak düşmana karşı birleşmelerinin yanında Avrupalıların Avrupa çerçevesinde ortak bir kimlik bilinci teşkil etmelerini sağlamıştır.

Bütün Bir Avrupa Kimliği

Türlere ve Türkiye'ye karşı olumsuz algılamaların temelinde şüphesiz dinin yanında, pratikte Osmanlıların Avrupa aleyhine yayılması ve Türklerin 18. yüzyılın sonuna kadar Avrupa'nın en önemli güçlerinden birisi olması da yatar. Türkler Avrupa'nın gördüğü en büyük tehdit olarak algılanır. Nilgün Tatal'ın da ifade ettiği üzere, günümüzde bile halen bazı Avrupa çevrelerinde “bugünün Türkiye'si ya Osmanlı İmparatorluğu'nun ezgoticleştirilmiş geçmişine bağlı çekiciliğin ya da aynı

⁵⁸ Güvenç, 1996, *op.cit.*, s.300.

⁵⁹ Nuri A. Yurdusev, “Avrupa Kimliği'nin Oluşumu ve Türk Kimliği”, Atilla Eralp (der.), **Türkiye ve Avrupa**, Ankara, İmge Kitabevi, 1997, s. 61.

imparatorluğun Avrupa'ya meydan okuyuşçusunun mirasçısı olarak hatırlanmaktadır. Avrupa kolektif bilincinde, Türk, cezbedici ve barbar Doğulu figürüyle bağlantılandırılmaktadır".⁶⁰ Yine günümüz itibariyle, Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunmasıyla birlikte içinde Müslüman bir ülkenin de yer alabileceği bir AB olasılığı, yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi, Avrupa'nın İslâm hakkındaki yerleşik ve kökleri çok derinlere giden kaygı ve korkularının da tekrardan su yüzüne çıkmasına neden olmuştur.⁶¹

Netice itibariyle, bu değerlendirmeler Türkiye'nin kimlik ve kültür değerleriyle Avrupalıların kimlik ve kültür değerleriyle farklı olması uzlaşmaz oldukları sonucunu doğurmaz. Türk ve Avrupalı kimlikleri birbirlerinin "oluşturucu ötekileridir".⁶² Zira Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa topraklarında altı asırlık hakimiyeti olmuş ve Avrupa medeniyeti, bu açıdan, Aydınlanma, Rönesans ve Reformasyon hareketlerinin dinamiklerini ve yönelimlerini önemli ölçüde Doğu ve İslam mirasına borçludurlar. Bunun ötesinde, Türkler güçlü bir tehdit unsuru olarak Avrupa'da haclı seferlerini hazırlayan siyasi ve toplumsal birlikteliklerinin oluşmasında etkili bir rolde üstlenmiştir. Bu seferler esnasında Avrupalılar Doğu medeniyetini tanımışlar, ondan etkilenmişler ve Doğu'nun kültürel birikimlerini çeviri yoluyla kendilerine mâl etmişlerdir.⁶³

Bütün bir Avrupa kimliğinin varlığı Avrupa içindeki farklılıkları ve diğer yerel kimlikleri yok etmediğine göre, Türkiye ile Avrupa'nın beraber olması farklılıkların yok olmasını gerektirmez. Bilakis, farklı kimlikler birbirlerini zenginleştirmektedirler. Farklı kimlikleri koruyan ve saygı gösteren bir yaşam biçimi ya da bir arada yaşama isteği ise herkesin çıkarına olacağı muhakkaktır.

11 Eylül 2001 sonrasında başlayan ve halen devam eden uygarlıklar çatışması gibi olguların tartışıldığı günümüz ortamında Türk ve Avrupalı kimliğinin bir arada var olması kaçınılmaz bir tarihi fırsattır.⁶⁴ Aynı zamanda, Avrupa Birliği'nin iki lokomotif ülkesi Almanya ve Fransa birbirlerine olan kinlerini zamanında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması ile yok etmişler ve kader birliğine gitmişler ise artık Türk ve Avrupa kimlikleri de aynı kader birliği içerisinde yer almalıdırlar.

Günümüzde halen AB üyesi ülkelerin liderlerinden, Sarkozy ve Merkel gibi, Hıristiyan demokratlar, AB'ni bir Hıristiyan kulübü olarak tanımlamaktadırlar ve

⁶⁰ Nilgün Tunal, "Doğu ve Amerika Arasında Avrupa", **Doğu Batı Düşünce Dergisi** Vol.6 No.23, Ankara, 2003, s.169.

⁶¹ Meyda Yeğenoğlu, "Avrupa Kimliğinin İdeolojik Arkapları", **Doğu Batı Düşünce Dergisi** Vol.8 No.31, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2005, s.89.

⁶² Hüseyin İnaç, "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Vol.6 No.23, 2003, s.189.

⁶³ *Ibid.*, s.190.

⁶⁴ Çiğdem Nas, "Intercultural Dialogue Between Civilizations: Turkey As A 'Bridge'?", Nanette Neuwahl - Haluk Kabaaloğlu (Edit.), **European Union and Turkey: Reflections on the Prospects for Membership**, TUNAECs-Turkish Universities Association for European Community Studies Publication No:2, 2006, s. 157-181.

Türkiye'nin Müslüman kimliğinden dolayı üyeliğine karşı çıkmaktadırlar. Hatta bu düşüncelerini açıkça dile getirmeyip; dileklerini siyasal, ekonomik gibi alanlara yansıtmaktadırlar. Ayrıca, Avusturya ve Fransa'dan da yine aynı düşünce doğrultusunda Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan gruplar bulunmaktadır.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşı en büyük endişe onun kültürü ve dininden kaynaklanıyor düşüncesi Avrupa'daki bazı siyasal partilerin ifadelerinde somutlaşıyor olması gerçekten kaygı verici bir durumdur. Bu tür düşünce tarzı, Avrupa'nın benimsediği ve özümlediği çok kültürlü düşünce anlayışına ters düşmekte ve tüm dünyaya ihraç etmiş olduğu Rönesans idealleri ile de açıkça çelişmektedir. Bu çerçevede Fransız devlet adamı Dominique De Villepin'in sözlerine yer vermek yerinde olacaktır:

“Avrupa aslında bir dinsel alan değildir. Aksine, bir değerler bütünüdür ki bu değerlerden biri de dünyevi işlerle dinsel sorunların birbirinden ayrılması gereğini vazeder. Özgürlüklerin savunusu, barışın korunması yolunda sarsılmaz irade, hak eşitliğinin tanınması; bütün bunlar farklı Avrupa halklarını birleştiren karakteristik göstergelerdir. Bir devlet bu bütüne katılmak istediğinde, bizim gözümüzde ölçü, onun dinsel kimliği değil, bu değerleri içselleştirme yetisi olmalıdır.”⁶⁵

Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin içinden henüz kurtulamadığı ve zaman zaman tehdit edici boyutlara ulaşan birtakım akımlardan ve “Hıristiyan Kulübü” nitelendirmesinden kurtulmasında, nüfusunun çok büyük çoğunluğunun Müslümanların oluşturduğu dünyadaki tek laik, demokratik, modern ve serbest piyasa ekonomisi uygulayan Türkiye'nin tam üyeliği önemli bir rol oynayacaktır.⁶⁶ Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi, Birliğin demokrasi, hukukun üstünlüğü, özgürlük ve insan haklarına saygı gibi ortak değerlere dayalı, çeşitlilikten güç kazanan, dışlayıcı olmayan ve başka dinlere ve kültürlere de hoşgörülü bir topluluk olduğunun ispatı olacaktır.⁶⁷

Kuruluşundan bu yana tek bir kültür modeli üzerine kurulu olmadığını her durumda ifade eden Avrupa Birliği'nin Türkiye gibi kendi içinde geniş bir sosyo – kültürel zenginliğe sahip bir ülkeyi tam üye olarak alması, bu iddiasını kanıtlamak içinde bir olanak sağlayacaktır. Esasen, Türkiye'nin farklı kültürü ve dini Avrupa Birliği'nin yararlanabileceği bir güç teşkil etmektedir.

Ayrıca, Türkiye'yi AB'ye alarak Birliğin sınırlarının Ortadoğu'ya kadar genişlemesinden ve İran, Irak ve Suriye gibi sorunlu ülkelerden AB'ye mülteci akımı olacağı gibi endişelerde yine aynı çevrelerce paylaşılmaktadır. Bu endişelerin de çoğu geçersiz ve mantıksızdır. Ne var ki, böyle bir düşünce tarzı AB'nin Genişlemeden

⁶⁵ Jorge Semprun ve Dominique De Villepin, **Avrupa İnsanı**, çev. Aydın Cıngı, İstanbul, Agorakitaplığı, 2006, s. 41.

⁶⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı, **Türkiye'nin Tam Üyeliğinin Avrupa Birliği'ne ve Türkiye'ye Katkıları**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları no:168, 2002, s.32

⁶⁷ Nedret Kuran-Burçoğlu, “Social And Culural Aspects of Turkey's Integration To The EU”, Haluk Kabaaloğlu, Muzaffer Dartan, M.Sait Akman, Çiğdem Nas (Edit.), **Europeanisation of South-Eastern Europe: Domestic Impacts of the Accession Process**, Marmara University European Community Institute Publication No:12, 2005, s. 175-181

Sorumlu Üyesi Olli Rehn'in de ifade ettiği gibi, AB'nin zaten orada bulunduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadır. Üstelik Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolü yine Rehn'in söylediği gibi olumsuz değil, aksine oldukça olumludur.⁶⁸ Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği, Avrupa Birliği'nin dışlayıcı bir Batı kulübü olmadığı ispatlamasını sağlayarak, Yakın ve Ortadoğu ülkelerinin Avrupa Birliği'ne duydukları güvenin artmasını sağlayacak ve iki farklı kültür arasındaki yakınlaşmaya fevkalade olumlu etkide bulunacaktır. Aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa Birliği tam üyeliği Avrupa Birliği'nin Yakın ve Ortadoğu'daki etkin Amerikan politikasına alternatif ya da tamamlayıcı politikalar oluşturmasına yardımcı olacaktır. Esasen güvenlik açısından da Türkiye'yi önemli bir ortak yapan zaten bu unsurlardır.

Türkiye, Batı ve Doğu'nun tam ortasında yer almaktadır. Coğrafi açıdan Türkiye hem Avrupa hem Ortadoğu'dadır; manevi açıdan ise Türkiye, Batı demokrasisini ve İslam kültür ve geleneklerini benimsemektedir. Türkiye, İslam ve demokrasinin bağdaşabildiğine dair bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye'nin en önemli özelliklerinden biri de, Batının temel tarihsel, kültürel, ekonomik birikimlerini Doğu eksenine bağlayabilecek nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman tek laik devlet olmasıdır. Avrupa Birliği Türkiye'yi AB'ye alarak İslam dünyası ile AB arasında diplomatik bir köprü oluşturup, Ortadoğu'ya yönelik AB politikalarını daha da etkili hale getirmiş olacaktır.

Türkiye'nin reddedilmesi, ileride belki de Türkiye'nin Arap dünyasına yönelmesine ve Avrupa'nın demokratik değerlerine sırtını dönmesine, ayrıca Batı ve Doğu arasında gerginliğin tırmanmasına yol açabilecektir. Kültürel ve dini açılardan Türkiye'nin diğer Avrupa ülkelerinden farklı olması Türkiye'nin reddedilmesine neden olmamalıdır. Ayrıca, herhangi bir dine aidiyet AB genişlemesi bağlamında argüman olarak kullanılmamalıdır. Avrupa Birliği, kendi geleceğine bakışını artık din ve ırk tartışmalarından arındırılmış bir bakış temelinde dayandırmalıdır.

Avrupalı olmanın artık sadece Avrupa'da dünyaya gelmekle nitelendirilemeyeceğinin anlaşılması, kültürel çeşitliliğin ve kültürlerarasıcılığın giderek önem kazandığı günümüz dünyasında bu kültürel çeşitlilikler ve kültürlerarasılıklar arasındaki diyaloga işaret etmek çok büyük bir önem teşkil etmektedir. İşte bu çerçevede, Avrupa Birliği farklı kültürler arasındaki diyalogu genişletmeli ve ilerletmelidir. Eğer Avrupa Birliği kendi varlığını çok daha uzun yıllara taşımak amacıyla ise, Birliği kapalı kapılar ardına kilitlememeli ve dışlayıcı tutumlar içerisinde bulunmamalıdır. Bilakis, bu davranışların kendi evrensel değerleri çerçevesinde öteki olarak nitelendirdiği değerlerle kendisini her zaman yeniden oluşturmanın yollarını aramalıdır.⁶⁹

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olup olmaması Avrupa Birliği'nin kendisini tanımlaması anlamına da gelecektir. Yüzyıllardır kendisiyle ilişki içinde olan

⁶⁸ Olli Rehn, *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*, İstanbul, 1001 Kitap Yayınları, 2007, s. 171.

⁶⁹ Betül Çotuksöken, "Avrupa:Öznenin Doğum Yeri", *Doğu Batı Düşünce Dergisi* Vol.4 No.14, Ankara, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, 2001, s. 51.

ve gerekli kriterleri son yıllarda süratle yerine getirmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne alınmaması ister istemez başka sorunların mevcut olduğunu akıllara getirecektir. Böyle bir tercih ise, Avrupa Birliği'nin çokkültürlülük iddiasının boşa çıkmasına yol açacaktır. Çokkültürlülüğü, çok dinliliği ve bunların uyumundan söz eden bir kulübün pratikte bunu hiçe sayması o kulübün inandırıcılığına, samimiyetliğine ve güvenilirliğine çok büyük zarar verecektir.

Sonuç

Hıristiyanlığın tarihsel gelişiminin temel belirleyicisi olan konsiller, mesela İznik (325, 787), İstanbul (382, 553, 680), Efes (431) konsilleri Anadolu'da gerçekleşmiştir.⁷⁰ 1376 ve 1527 yıllarında Macaristan'dan, 1394 yılında Fransa'dan, 1420 yılında Venedik'ten, 1492 yılında İspanya'dan, 1497 tarihinde Portekiz'den, 1537 yılında İtalya'dan,⁷¹ 1542 yılında Bohemya'dan, 1648 – 1660 tarihleri arasında Polonya ve Ukrayna'dan, 1877 yılında Kafkasya'dan, 1891, 1894 ve 1917 yıllarında Rusya'dan ve 1933 yılında Almanya'dan kovulan veya göç etmek zorunda bırakılan Yahudilere sığınma hakkı çağrısında bulunan Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti değil midir?⁷² 1324 yılında Bizans yönetimi altında ezilen Yahudi toplumu bir teşvik olarak Anadolu'da ilk Sinagog'u yaptıran Sultan Orhan Gazi değil midir? Yaklaşık 2000 yıl önce Roma zulmünden kaçan ilk Hıristiyanlar, bu topraklardaki Kapadokya mağaralarına sığınmamışlar mıdır? Bugün sadece AB'nin değil tüm dünyanın ihtiyacı olan bir medeniyetin, dinin diğer medeniyetlere, dinlere hoşgörüsü değil midir? Sadece AB'nin değil tüm yeryüzünün ihtiyacı olan karşılıklı anlayış ve barış değil midir?

AB'nin özellikle Batı Avrupa'nın "Türkler" ve "Türkiye" sınavı işte bu aşamada çok büyük bir önem kazanmaktadır. Eğer bu sınav başarılı bir biçimde verilir ise, insanlık için yeni bir dönemin başlangıcından da söz edilebilecek; geçmişte birbirleriyle çatışır görünse de aslında birbirlerine çok şeyler katmış olan farklı uygarlıkların, birbirlerini tamamlayarak yeni bir anlayışa doğru gidildiği görülecektir.

Sonuç olarak, şu an iki farklı kültürün bir araya gelebileceği tek platform olarak görünen Avrupa Birliği, hem Hıristiyanlığı hem de Müslümanlığı aynı birlik içerisinde bir araya getirip, amacını ve değerlerini de farklılıklarla ortak yaşam, hoşgörü, çokkültürlülük kavramlarıyla temellendirilebilir ise bundan sadece Avrupa kıtası değil tüm dünya da çok olumlu şekilde etkilenecektir.

Genelde Hıristiyan Müslüman, özelde ise Avrupalı ve Türk kimliklerinin bir araya getirilmesi kaçınılmaması gereken tarihi bir fırsattır. Dini bir farklılık Avrupa'ya güç katacaktır. Ortaya çıkacak bu güç ile de Avrupa, 'Medeniyetler Çatışması'nın insanlığın kaçınılmaz kaderi olmadığı fikrini çok kuvvetli bir şekilde savunabilecektir.

⁷⁰ Kula, 2006, *op.cit.*, s. 111.

⁷¹ Portekiz, İspanya ve İtalya'dan göçmek zorunda kalan Yahudiler; Selanik, İstanbul, İzmir ve diğer Osmanlı şehirlerine yerleştirilmişler ve bu Yahudilere Sefaridi denilmiştir.

⁷² Ali Arslan, *Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü*, İstanbul, Truva Yayınları, 2006, s.31 – 78.